

САНУ Трибина Академијског одбора за образовање:

ДИСКУСИЈА О АКЦИОНОМ ИСТРАЖИВАЊУ ПРОШИРЕНЕ ДЕЛАТНОСТИ СЕОСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Белешке са трибине са закључцима

Увод

Трибина је одржана 19. јуна 2017. године у Српској академији наука и уметности, у времену од 10-14 сати. Скуп је поздравио председник САНУ, академик проф. Владимир Костић. У свом обраћању надахнуто је говорио о важности теме овог скупа, о улози САНУ као „чворишта комуникације“ људи који се озбиљно и посвећено баве темама које су релевантне за целу заједницу и који су „проговорили у време када се није слушало“.

Први блок: презентације

Својим уводним саопштењем, проф. др Иван Ивић дао је оквир за рад. Истакао је значај образовања сеоског становништва, посебно за развој Србије, навео податке о стању образовања на селу (о условима, кадру, осипању ученика, школском постигнућима ученика на селу) и указао на чињеницу да осим САНУ и Образовног форума из Београда нико у земљи се не бави, посебно не системски и систематски, овим питањем. Након овога, приказао је у главним цртама пројекат који је оквир за дискусију. Главна идеја је да се не креће од нуле већ се пројекат ослања на постојеће предности од елабориране концепције *проширене делатности сеоске школе* до конкретних активности које се реализују у ових одабраних пет сеоских средина за учешће у пројекту. Анализирао је и систем подршке постојећим активностима и потенцијалну улогу сваког од ослонаца (нпр., учитељски и пољопривредни факултети, средње пољопривредне школе, резултати сличних пројеката из пољопривреде и образовања који су реализовани на селу, истраживачи - сарадници ОФ и САНУ, консултанти, донатори за опрему и сл.).

Затим су представници пет сеоских средина говорили о својим активностима и плановима за укључивање у пројекат.

Госпођа Милица Остојић, директорка школе, говорила је о школи у Бранковини, која има 4 истурена одељења (једно осморазредно и три четвороразредна) и њиховим богатим искуствима у активностима попут летњег кампа „Стопама славних предака“, органској башти, здравственом сервису за локално становништво (уживо посете породичног лекара и консултације са специјалистима преко Скајпа), школи као локалном социјалном центру, сарадњи са средњом пољопривредном школом у Ваљеву и слично. Једна од идеја на којој би ова школа радила јесте организовање продуженог боравка за децу у школи, посебно у време сезонских радова који окупирају родитеље.

Госпођа Весна Шуберт, директорка школе, представила је активности школе у Рановцу (Петровац на Млави), која обухвата и истурена одељења Кладрово и Манастирица. Специфичности овог краја јесу следеће: око 2/3 становништва живи у иностранству, великом броју

деце матерњи језик је влашки и родитељи су, по правилу, ниско образовани (свега неколико родитеља има завршену средњу школу). То су били и изазови који су иницирали увођење немачког као другог страног језика (највећи број становника ради у земљама немачког говорног подручја), организовање летњег дружења наше деце из иностранства са децом у локалној средини и учење српског језика кроз различите активности. За ову школу карактеристична је богата сарадња са различитим партнерима (другим школама у региону, општинском влашћу, итд), посебно са родитељима. Повећано ангажовање наставника у ваннаставним и ваншколским активностима, посебно у раду са родитељима, резултирало је поправљањем услова за рад (високи хигијенски стандарди, одлична опрема школе, добра интернет веза, пребачено аутобуско стајалиште испред школе, и сл.) и поправљеним школским постигнућима ученика. У Кладрову постоји етно-кућа, у којој су започели нешто од амбијенталне наставе и догађај „Жмаријада“ (жмаре је специфично локално јело). У општини постоји неколико школских зграда које су очуване и адаптиране и могу се користити за будуће активности у пројекту. Ово је рурална и разуђена средина (село је 30km у пречнику, подручне школе се налазе на 10-15km од матичне, нека деца имају и десетак километара од аутобуса до куће), али су села богата и добро опремљена, имају велике природне и еколошке потенцијале, посебно за развој сеоског туризма и/или сеоског образовног туризма. У близини је бања Ждрело, извори лековите воде, манастири, активне су извиђачка и планинарска организација, поседују и планинарски дом. У плановима је отварање припремног предшколског програма у школи (који је овде посебно важан због учења српског језика као језика на коме се одвија настава), а празни школски станови који постоје могли би се искористити за смештај деце узраста 3-5 година и реализовање различитих предшколских програма; празне адаптиране школске зграде могле би да се употребе за продужени боравак ученика; празна школа у Орљеви била би добра за организовање образовне фарме; у припреми је отварање научног клуба у школи. Школа би могла да понуди и различите врсте обука за локално становништво (курс информатике и рачунарства за одрасле, учење немачког, енглеског и румунског, јер имају адекватно школоване наставнике за ове предмете) и да их оспособе да послују преко интернета и тако пласирају своје производе.

Трећи локалитет је школа у Дугој Пољани, општина Сјеница, коју је представио господин Касо Авдовић, директор школе. Ова школа има пет подручних јединица и била је укључена у пројекат „Оптимализација мреже школа у општини Сјеница“ (Образовни форум, 2004), као и у пројекат УНИЦЕФ-а „Локални план акција за децу“, када је много учињено за добробит деце из ове средине. Школа поседује имање од 7 хектара и има капацитете да спроведе неку од проширених функција школе. Једна од њих се већ примењује, а то је програм „Друга шанса“, настао из истоименог пројекта који се бави основним образовањем одраслих. У свим подручним школама постоје услови да се простор адаптира за рад са децом узраста 3-5 година и да се ту реализује и припремни предшколски програм. Такође, размишљају о томе да простор прилагоде за реализацију наставе у природи за сву децу и из села и из града.

Четврти локалитет, школу у Мионици, представила је госпођа Слађана Ранковић, директорка школе. Мионица је општина, а основна школа „Милан Ракић“ није типична сеоска школа. Она има три истурене јединице од којих свака има до десет ученика. Једна школа је

угашена и планирају да у њој направе ликовну колонију у сарадњи са Учитељским факултетом у Београду. Наведене су бројне активности у општини (етно-манifestација „Врујачки извори“, новогодишња манифестација „Улица отвореног срца“, вече посвећено Милану Ракићу), али и неке специфичне за школу, као што је луткарска секција која обилази издвојена одељења и ромско насеље и укључује и децу из тих средина у представе. Као и на претходним локалитетима и овде је указано на потребу да се при школи организује брига о деци предшколског узраста (3-5 година), као и припремни предшколски програм. У Мионици постоје природни и културно-историјски ресурси (Бања Врујци, Рибничка пећина, кућа Живојина Мишића, и друге), које су препознатљиве туристичке дестинације. Међутим, госпођа Ранковић је рекла да је кључни проблем то што проширена функција школе није законски дозвољена и регулисана. Тим поводом у дискусији је више учесника наводило различите модалитете како би се овај проблем могао решавати.

Пети локалитет је представио господин Александар Јовановић, директор школе, село Чумић, 20км од Крагујевца и 15км од Тополе, у којој се налази најстарија сеоска школа у Србији, која постоји још од 1792. године и има статус школе од специјалног значаја и добила је Сретењски орден другог реда. Шездесет домаћинстава у селу производи цвеће, постоји етно-парк „Протино село“ са музејским поставкама (традиционално шумадијско домаћинство), амбијенталним учионицама и садржајем за образовни туризам. Мештани су донирали намештај, опрему и читаве пратеће објекте (млекар, качар, амбар, летар, који је заштићен законом као културна баштина). Школа сарађује са једном московском школом. Имају и сензорно-авантурни парк који је намењен деци са сметњама и тешкоћама у развоју (из школе у Крагујевцу). Школа има договор са градским музејима да када поставке (које нису сталне) заврше у граду дођу у село. У школи се посебно ради професионална оријентација ученика, са ученицима посећују се различите компаније и упознају различита занимања, организовали су и квиз „Чик погоди занимање“. Поред тога, промовишу и ученичко предузетништво на два школска вашара, а организују и фестивал науке у школи.

Други блок: дискусија

На самом почетку дискусије постављено је питање како све ово што спонтано постоји и оно што би се могло развити у овим школама преточити у систем, чиме би биле подржане образовна и посебно васпитна улога данашње школе. Било је више предлога:

- направити *заједницу сеоских школа са проширеном делатношћу*;
- потребно је *формирати удружење сеоских школа Србије*;
- *проширена делатност школе* требало би да буде модел рада свих школа, а не само сеоских, то је будућност сваке школе, а у том контексту сеоске школе би биле у предности у односу на градске;
- искуства свих школа треба *објављивати у часопису*, који би читали наставници у различитим срединама;
- да се *сви закони погледају из угла сеоског образовања* и да се обележи шта је и на који начин потребно мењати да би се олакшало и унапредило образовање у сеоским условима (шта је потребно сеоским школама да би боље и лакше радиле);

- на локалу направити *политички амбијент* који ће подржати ове праксе;
- школа да успоставити *сарадњу са различитим институцијама, телима и организацијама* (нпр., удружењем жена предузетница), нека од тих удружења могу бити покровитељи одређених школских активности и *основати врсту удружења* кроз које би се реализовале многе од ових проширених делатности школе;
- да се направи *сарадња са учитељским факултетима*: да се ова искуства сеоских школа (и будуће активности) представе на учитељским факултетима, посебно на катедрама за методику. Други вид сарадње могло би бити ангажовање студената учитељских факултета за активности са децом из села у току лета, када је проблем да се мотивишу (плате) наставници за ваннастави рад са децом;
- да се у *курикулуме учитељских факултета* уведу и прошире *садржаји који се односе на сеоско образовање* (социологија села, рад у комбинованим одељењима, социологија образовања, итд);
- поред несумњивих постигнућа у свих пет приказаних локалитета који су вредни поштовања, недостаје *нота модерности у приступу* („нису само деца са села задужена за чување баштине“) , требало би да будуће активности буду више у духу нових трендова, као што су обновљиви извори енергије, ветро-паркови, соларне плоче, итд;
- потребно је у програмима проширених делатности развити *више спортских активности*;
- требало би укључити *иновативност у производњи*;
- једна од активности сеоских школа требало би бити *подизање писмености одраслих*: писменост на радном месту и писменост за радно место, специфично подизање језичке, математичке и информатичке писмености из угла радних места одраслих;
- у програмима проширене делатности треба значајно *појачати еколошке активности*, има веома много ђубришта по Србији, посебно у сеоским атарима, а уз то проблем је непознавање здравог живота у селима, обука локалног становништва о елементима хемијске писмености (адекватна и одговорна примена хемијских средстава, вештачких ђубрива, знања о загађивачима и њиховом деловању на средину, итд);
- потребно је да се сва деца уче како се може *живети без цивилизацијских помагала* (што нас је спасло у ратовима), о *преживљавању у природи* (како запалити ватру, шта се из природе једе/не једе, како да посаде биљке, како да помузу краву, итд), а сеоске средине су веома погодан амбијент за такве програме;
- тражити од Министарства просвете да се направи солидна *колекција репродукција* од пећинске уметности до данас, од интернационалних до националних радова и да се то поклони свим школама као образовни ресурс за наставу ликовног и за подстицај културним активностима у школи;
- да се организују (интелектуално) *провокативне изложбе*, изложбе које ће подстицати ученике на размишљање и упоређивања, сагледавање одређених радова у ширем контексту на пример, како су исту тему обрађивли различити аутори и зашто;

- да се уз библиотеке по школама формирају и *дискотеке* – у изворном значењу речи, спремиште за дискове, и да се ту нађу музичка дела из сваке етапе музичког стваралаштва од светског до нашег, од праисторије до данас. Тај материјал би се користио у школи у раду са ученицима;
- *Правилник о цени услуга* не препознаје школу и ту би требало нешто учинити, требало би налазити друге начине за организовање ових активности, нпр., у Чумићу су основали „Завичајно удружење Чумић“ са седиштем у школи;
- да се ове проширене активности реализују *кроз школско развојно планирање*, да школе израђују пројекте, конкуришу с њима и добијају финансијска средства и право да реализују дате активности. Носилац одређених активности може бити и неко из локалне средине а не само школа, може се доста урадити индиректно и индиректно и наплатити;
- требало би не само набрајати постојеће активности већ се *више окренути избору и дефинисању активности које би се могле радити у оквиру овог пројекта* у ових пет сеоских средина. Први корак је несумњиво сарадња са локалном заједницом и заједно са њом дефинисати будуће планове;
- неопходно је да се у свакој средини раде *специјализоване активности*, то јест, нешто што је специфичност те школе и те средине, не активности које могу и многи други;
- требало би у ова размишљања укључити и *ученичке задруге*;
- да се прикупе сви подаци и материјали о проширеним делатностима школа и направи *документациони фонд* у Образовном форуму са свим подацима и материјалима насталим у оквиру пројекта. Ту би се налазили и остали релевантни материјали, попут UNDP документа о развоју села, или добрих искустава у другим земљама (нпр., „Анатомија отока“ у Хрватској);
- на јесен 2017. организовати *велику конференцију* о проширеној делатности сеоских школа;
- потребно је ове идеје *ширити и на друге школе*, на нова подручја и разрађивати *план одрживости* проширене делатности школе.

Закључци

Идеја ове САНУ трибине била је да се продискутује и уобличи будући пројекат, акционо истраживање о проширеним делатностима сеоских школа. У том смислу потребно је:

- да свака од ових пет школа/локалних средина направи *идејну скицу пројекта* о томе шта планира да ради у наредне две године. Тај план може да садржи развој и проширење неке од активности које се већ раде у школи, али и нове активности. Идеје за нове активности школе могу наћи у скици пројекта или у предлозима који су се чули у дискусији на трибини. Поред предлога активности потребно је навести ког обима се планирају активности, ко су потенцијални сарадници у реализацији, шта је од услова потребно да се обезбеди да би се кренуло са новом активношћу (нпр., адаптирање

- одређеног простора, набављање опреме, набављање семенског материјала, итд), који се проблеми или препреке могу јавити у припреми и реализацији идеје. Потребно је проценити и колику подршку могу да очекују од своје општине и/или месне заједнице;
- Улога Академијског одбора за образовање САНУ и Образовног форума биће: да помогну у дотеривању и операционализацији идејних скица и у уобличавању предлога целовитог пројекта на основу пристиглих идејних скица; да помогну у решавању одређених проблема у реализацији идејних скица; и да се ангажују у тражењу извора за финансирање пројекта.
 - Представници школа са представљених локалитета, уколико желе да заједнички радимо на пројекту, потребно је да своје идејне скице **доставе до 8. септембра 2017.** на мејл адресу Образовног форума, **eduforum@sezampro.rs**

Припремила: проф. др Ана Пешикан